

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні людство переживає дуже складний, переломний етап розвитку цивілізації, коли відбувається пошук нових світоглядних орієнтирів, нових смислових життєвих установок, що, безперечно, повинно супроводжуватися новими способами і формами господарювання. Це пов'язано з тим, що цивілізація, що функціонувала на переважно індустріальній основі, сьогодні зіштовхнулася з величезними проблемами й глобальними кризами, що ставлять як першорядний пріоритет проблему збереження людства й чіткого визначення можливих стратегій його розвитку, таких, де його виживання було б, принаймні, гарантовано. Важливо, щоб були усунуті очевидні катастрофічні шляхи розвитку, які можуть призвести до загибелі людської цивілізації. Для цього потрібно переглянути найбільш глибинні цінності, життєво базисні, смислові установки, що лежать у основі сучасного типу цивілізаційного розвитку.

Економічна теорія й філософія, насамперед філософія господарства, поки-що не напрацювали в достатній мірі тих нових ідей, які могли б передбачити сучасні революційні зміни, зорієнтувати людей у тих проблемних ситуаціях і реальних змінах, що зараз відбуваються в прискореному темпі. Сьогодні необхідно формулювати світоглядні й господарські ідеї, які могли б розкривали нові життєві змісти й цінності, що мають стати глибинними засадами нової культурної традиції.

В економічному науковому дискурсі за останнє десятиліття з'явилися поняття, що глибоко й всебічно відображають кардинальні зміни в економічному житті. Найзагальнішими стали економіка знань й освітнє суспільство. Але поки ще мало звертають уваги на те, що їхній появі передували інші процеси, які готували ґрунт для економіки знань, що перебуває поки ще в стадії становлення в різних країнах. Мова йде про підприємницьку економіку (entrepreneurial economy), що її характеризував П. Дракер, і підприємницьке суспільство (entrepreneurial society), що одержало опис у роботах Р. Ронштадта. Тим часом перехід до економіки знань можна пояснювати й на підставі тих змін, які відбулися у підприємницькому секторі.

Розуміння ролі знання й уміння виробляти нове знання, здатність застосовувати його для блага людини й людства зараз стає одним з найбільш актуальних завдань сучасної суспільствознавчої науки, насамперед економічної теорії. Без цього неможливо подолання глобальних криз, породжених техногенною цивілізацією. Однак дотепер економічна думка й культура не завжди встигають належною мірою осмислювати зміни, що відбуваються. Очевидно, позначається недостаток напрацьованого багажу нових ідей, спираючись на які можна було б знайти нові стратегії цивілізаційного розвитку. Незважаючи на безліч згадувань значення знань у сучасній економіці, поки ще не розроблені уявлення про те, як і при яких умовах знання створюються, як вони комерціалізуються та вводяться безпосередньо в „ринковий обіг”.

Перетворення знань у визначальний ресурс сучасного розвитку потребує не тільки наявності певних навичок у роботі з інформаційними потоками, але й здатності з їхньою допомогою кристалізувати це „нове знання”, самостійно вибудовуючи цілісний пізнавальний процес у навколишньому інформаційному середовищі. Чим більше фахівець готовий до самоуправління пізнавальним процесом, тим успішнішим стає його особисте кар'єрне зростання, його соціальна необхідність, а значить – соціальна значимість. Творчо працюючий фахівець є не стільки споживачем готової інформації, скільки генератором, інтерпретатором і розповсюджувачем знання. Більшою мірою це стосується так званих інтелектуальних підприємств, які стають практичним рушієм процесу формування економіки знань. Знання є підставою соціальних інновацій, тому сьогодні потрібний не просто аналіз теоретичних проблем розвитку знання, а широке використання у цьому процесі принципів постнекласичної науки. Якщо цей підхід трансформувати у сферу інтелектуального підприємництва, що лише починає ставати об'єктом наукових досліджень, то сам феномен підприємництва недостатньо розглядати тільки як предметно-матеріальну сферу інновацій. В умовах зростання ролі знання мова повинна йти й про інший бік цього феномену, а саме – про його ідеально-творчі засади, що не дозволяє характеризувати підприємство лише як суто економічне явище. Причини його розвитку, як зараз вже стає зрозуміло, перебувають у духовній сфері, у сфері цінностей, мотивацій, сприйняття, освіти.

Інтелектуальне підприємство – особливий тип діяльності підприємців-інтелектуалів щодо створення сприятливих умов для задоволення складних потреб людини, що спрямовані на її розвиток та формування майбутнього, заснований на постійно-відновлюваному особистісному знанні інтелектуалів, їх здатності до абстрактного мислення як передумови визначення й попередження соціальних ризиків у соціокультурному просторі, який постійно ускладнюється.

Основними властивостями продуктів інтелектуального підприємництва можна вважати: їх необмежені можливості до диверсифікації, інноваційну спрямованість на кожну окрему людину в конкретному місці й у конкретний час; вони є результатом використання знання як реалізації „творчої деструкції” (проходження виробничого шляху від творчого порушення наявної рівноваги до відновлення локальної ринкової рівноваги через створення інноваційного продукту).

При розкритті змісту інтелектуального підприємництва постає необхідність дворівневого аналізу феномену „знання”. На першому – особистісному рівні, знання є внутрішнім чинником свідомості людини, джерелом її постійного прагнення до створення єдиного цілісного знання про світ („universum”), яке може реалізовуватися лише у ціннісноорієнтованому середовищі, а тому в умовах глобалізації стає постійною „проблемною” сферою, навколо якої повинні формуватися способи і форми реалізації технічної сторони підприємницько-господарського життя. На другому – мікроекономічному рівні, знання виступає як фундаментальна основа інтелектуального капіталу підприємницької фірми й функціонує у трьох основних формах: „живе” знання (творчі здібності й інноваційно-якісні характеристики працівника), уречевлене знання (техніка, технології, організаційно-управлінські системи) і знаннємістка інформація (патенти, ліцензії, торгівельні марки, методичні рекомендації, наукові повідомлення і т.і.). При цьому лише „живе” знання має здатність до самозростання як рефлексивне, найбільш гнучке, відкрите й самонакопичувальне з точки зору конкурентних переваг підприємницької фірми. Теоретичне знання одночасно є джерелом трьох вказаних форм знання і формування соціального зовнішнього середовища фірми.

Суто економічний підхід до дослідження сучасних суспільних явищ може породжувати лише одностороннє, дуже неповне знання, недостатнє як для реалізації імперативу виживання людства в умовах глобалізації, так і для вирішення актуальних господарських проблем на рівні окремої людини, фірми і суспільства. Подальший розвиток економічної теорії передбачає перехід на принципи постнекласичної науки, що дозволяють розглядати економіку як цілісний людинорозмірний комплекс, а тому в економіко-теоретичному аналізі виникає настійна необхідність більш широко і всебічно використовувати розробки, висновки і положення інших наук про людину, суспільство й природу.

Зростання значення знання як головного ресурсу розвитку породжує сутнісні зміни у соціально-економічній сфері суспільства, де наростає суперечність між індивідуалізацією, розділеністю і необхідністю зростання значущості сумісності у вирішенні загальних завдань і досягненні загальних цілей. Воно проявляється у новій соціальній стратифікації, критерієм якої стає володіння/неволодіння знаннями, й різке зростання нерівності доходів. У господарських процесах, що характерні для періоду становлення економіки знань, з одного боку, починають панувати працівники, що мають можливість для самореалізації й внутрішнього самовдосконалення на своєму робочому місці, так як володіють знаннями та інформацією як найбільш важливими ресурсами сталого соціально-економічного розвитку; з іншого – економічно мотивована частина населення все більш гостро відчуває себе людьми нижчого ґатунку, для яких володіння традиційними масовими професіями не забезпечує ні належного доходу, ні високого соціального статусу. Розв'язання цієї суперечності потребує відходу від методів управління, що властиві для економіко-індустріальної епохи. Суспільство й уряд повинні докладати максимум зусиль і ресурсів для забезпечення кожному членові суспільства доступу до освіти і знань незалежно від його матеріального стану. Управління знаннями про знання повинно стати основою управління стратегічним розвитком суспільства.

У сучасних умовах спостерігається тенденція наростання невідповідності між ідеально задуманим економічним проектом і реальним результатом діяльності щодо його практичного втілення, котре є наслідком внутрішньої суперечності, що властива сучасному світосприйняттю й науці. В останні десятиріччя стрімко зростає функціональна роль наукових досліджень, що спрямовані на швидке одержання прибутку, й переслідують суто кон'юнктурні цілі. Це наносить опосередковану шкоду фундаментальній науці, що озброює людину знаннями загальних закономірностей і фундаментальними смислами життєдіяльності. Прикладна наука грає „на пониження”, суспільні витрати якого стали надзвичайно високими: знищення природи, що призвело до екологічної кризи, втрата цілісності сприйняття через безкінечне роздріблення знання, яке втрачає загальний горизонт, зниження потенціалу фундаментальних ідей та медіаційних пошуків. Відмова від теорії лінійності розвитку і перехід до принципів синергетики не повинні зводитися до повного заперечення напрацьованої століттями наукової методології: вона перетворюється у методологію аналізу більш дрібних проблем, а тому також потребує творчого використання. Плюралістичність знання зводиться не до заперечення інтегрального характеру самої науки, що

вивчає єдиний об'єкт, але у різних іпостасях, а до того, що є різні, у більшості конкуруючі, можливості і шляхи діяльності. Виявити їх й визначити соціальні наслідки практичної реалізації – завдання наукового, в т. ч. і економіко-теоретичного знання.

Задля створення в Україні соціально орієнтованої ринкової економіки необхідно особливу увагу приділити підготовці інтелектуальних підприємців через їх широку світоглядну та наукову підготовку, виходячи з того, що головною професійною якістю у них стає не просто вміння засвоїти наявні знання, а розвиток абстрактного мислення, вміння проводити медіаційний пошук, при прийнятті управлінських рішень спиратися на етичні принципи господарювання.